

3. Криміналістика : підручник / [Берназ В.Д. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.Ф. Волобуєва ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х.: ХНУВС, 2011. – 665 с.

4. Криміналістика : підручник / Кол. авт.: В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін. / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х.: Право, 2008. – 464 с.

5. Криміналістика : курс лекцій / І.І. Когутич. – Київ: Атіка, 2008. – 888 с.

6. Прокопов И.И. Общее положение трасологии / И.И. Прокопов // Криминалистическая экспертиза, 1968. – Вып. 6. – С.

7. Бойко О.Д. Історія України : навч. посіб. 3-тє вид., вип., доп. / О.Д. Бойко. – К.: Академ видав, 2007. – 688 с.

Храпицька М.О.

студентка,

Науковий керівник: Кармазіна К.Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ІНФОРМУВАННЯ ПРО ПРАВО НА ПРИМИРЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Право на примирення є важливим правом як потерпілого, так і підозрюваного (обвинуваченого), спрямованим на відновлення стану, який існував до моменту вчинення кримінального правопорушення. Якщо для потерпілого це можливість отримати відшкодування завданої йому шкоди, то для правопорушника – це шанс виправитися та повернутися на шлях законслухняного громадянина, не зазнавши деструктивного впливу пенітенціарної системи на його життя. Помітну роль у процесі примирення на етапі досудового розслідування відіграє прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Серед тих функцій прокурора, які спрямовані на забезпечення можливості примирення потерпілого та правопорушника, інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) є надзвичайно важливим, адже, фактично, створює належне підґрунтя

для початку примирних процедур. Актуальність роботи обумовлена потребою у належному закріпленні механізму інформування сторін задля забезпечення ефективної реалізації права на примирення. Метою роботи є дослідження нормативного регулювання порядку інформування сторін про право на примирення на предмет його достатності та визначення можливих шляхів його вдосконалення.

Інформування сторін про можливість примирення має досить обмежений характер, і з аналізу положень Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) ми можемо дійти висновку, що таке інформування охоплює собою лише окремі категорії кримінальних правопорушень. Так, обов'язок прокурора проінформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення визначений лише для тих кримінальних проваджень, в межах яких можуть бути реалізовані інститути звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим, чи укладення угоди про примирення.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим відповідно до ст. 46 Кримінального кодексу України (далі – КК України) можливе лише щодо кримінальних проступків або необережних нетяжких злочинів, вчинених особою вперше, крім корупційних кримінальних правопорушень [1, ст. 46].

Укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) можливе у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення [2, ст. 469].

Отже, таке нормативне регулювання виключає інформування про право на примирення у кримінальних провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів. Розуміючи, що деякі склади злочинів за своєю сутністю виключають можливість проведення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) будь-яких зустрічей та перемовин, вважаємо за необхідне звернути увагу на іншу проблему, яка супроводжує кримінальний процес в Україні сьогодні.

Одним з найбільш важливих прав для потерпілого від кримінального правопорушення є його право на відшкодування

завданої шкоди [2, ст. 56]. Разом з тим, статистичні дані свідчать про те, що в середньому біля 40% осіб, визнаних потерпілими від кримінальних правопорушень, не отримали жодного відшкодування завданої їм шкоди [3, с. 6].

Така проблема не може залишатися поза увагою законодавця, і одним із можливих шляхів її принаймні часткового вирішення видається поширення загального обов'язку прокурора інформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про можливість примирення і залучення для цього незалежного професійного посередника, про процесуальні наслідки такого примирення (у тому числі – врахування відшкодування шкоди в якості обставини, що пом'якшує покарання) *незалежно* від ступеню тяжкості кримінального правопорушення. Розуміння підозрюваним (обвинуваченим) позитивних наслідків вжитих ним заходів до примирення з потерпілим та для відновлення стану, який існував до вчинення кримінального правопорушення, може стати стимулюючим фактором до відшкодування шкоди, завданої потерпілій особі, у тих кримінальних провадженнях, в яких звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням чи укладення угоди про примирення є неможливими.

Окрім того, що на сьогодні примиренню у кримінальному провадженні присвячені лише окремі норми, які визначають порядок застосування вищерозглянутих пільгових інститутів кримінального процесу, навіть стосовно них спостерігається різний підхід законодавця до регулювання повноважень прокурора.

Так, у кримінальних провадженнях, в яких можливе укладення угоди про примирення, прокурор інформує потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про їхнє право на примирення і механізм його реалізації. У свою чергу, у кримінальних провадженнях, в яких можливе звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим, прокурор інформує лише підозрюваного (обвинуваченого), щодо якого передбачена можливість звільнення від кримінальної відповідальності у разі здійснення передбачених Кримінальним кодексом України дій, про право на таке звільнення [2, ст. 469; 2, ст. 285].

Принциповою проблемою правового регулювання обов'язку прокурора з інформування сторін про право на примирення є те, що у статтях, присвячених звільненню особи від кримінальної відповідальності та угодам про примирення, прямо не визначено момент, коли осіб має бути проінформовано, і закон не пов'язує його з моментом набуття відповідного процесуального статусу – потерпілого, підозрюваного чи обвинуваченого. Більше того, у статтях щодо звільнення від кримінальної відповідальності навіть не визначено, на якому етапі досудового розслідування особу має бути проінформовано про можливість такого звільнення, оскільки відповідна норма містить формулювання «особі, яка підозрюється, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення» [4, с. 95–96].

Окрім цього, у наведених статтях спостерігаються досить широкі, і, водночас, недостатньо чіткі формулювання щодо обсягу і змісту інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення, і, що є надзвичайно важливим, про правові наслідки такого примирення. Ми можемо також побачити, що прокурор інформує потерпілу особу лише про можливість укладення з підозрюваним угоди про примирення. У випадку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням з потерпілим законодавець зауважує саме на згоді підозрюваного (обвинуваченого), а не на примиренні сторін, яке покладене в основу такого звільнення.

Водночас із цим далі КПК України вимагає з'ясування прокурором думки потерпілого про можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності перед направленням відповідного клопотання до суду, що є цілком логічним і правильним, проте не відповідає на питання, чому ж потерпіла особа не інформується про право на примирення у таких кримінальних провадженнях, з урахуванням того, що право на примирення є правом саме потерпілого, і у примирних процедурах з об'єктивних причин інтересам потерпілого має бути приділено більше уваги, в тому числі й з боку законодавця.

Ці нормативні розбіжності мають значення не лише з концептуальної, але й з практичної точки зору, оскільки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням має для потерпілої особи найбільші переваги: вона може отримати відшкодування завданої їй шкоди навіть швидше, ніж у випадку

укладення угоди про примирення, адже на момент складення прокурором відповідного клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, як зауважується у працях науковців, шкода вже має бути відшкодована [5, с. 280].

Таким чином, попри надзвичайно важливе значення, яке має належне інформування потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) для подальшого проведення примирних процедур, ми бачимо наявність таких прогалин у правовому регулюванні, які призводять до того, що сторони дізнаються про свої процесуальні права, пов'язані із примиренням, вже після направлення обвинувального акту до суду чи на початку судового розгляду. Тому ми пропонуємо приділити належну увагу визначенню у КПК України строків та порядку інформування сторін. Також важливим і необхідним кроком для поширення примирних процедур є відмова від прив'язки інформування про право на примирення до окремих категорій кримінальних правопорушень та встановлення загального обов'язку прокурора інформувати потерпілого та підозрюваного (обвинуваченого) про право на примирення незалежно від можливості звільнення правопорушника від кримінальної відповідальності чи укладення угоди про примирення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 04.02.2021).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення: 14.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 04.02.2021).
3. Татарин І.І. Відшкодування шкоди потерпілому, заподіяної кримінальним правопорушенням : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2017. 184 с.
4. Храпицька М.О. Повноваження прокурора при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим. *Актуальні питання сучасного державотворення: проблеми та перспективи (присвячена пам'яті заслуженого юриста України Григорія Ісаковича Гінзбурга)* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 21 січ. 2021 р. Чернігів, 2021. С. 95–98.
5. Яловенко-Трущенко В.В. Примирення винного з потерпілим: процесуальні основи реалізації кримінально-правових норм. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 278–283.